

RECENZIJOS

Vytautas Ambrazas, **Lietuvių kalbos istorinė sintaksė**, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, 612 p.

Jau apie penkiasdešimt metų lietuvių kalbos sintaksės tyrimai yra glaudžiai susiję su Vytauto Ambrazo vardu. Jo darbai, pasižymintys ne tik aukštu filologinės kultūros lygiu, bet ir giliu lingvistinių problemų supratimu, yra visada laukiami tų, kurie domisi lietuvių kalba tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Todėl didelį susidomėjimą žadina neseniai išleista jo monografija apie lietuvių kalbos istorinę sintaksę (toliau LKIS). Perskaičius LKIS darosi aišku, kad ji ne tik autoriaus šedevras, bet turbūt ir vienas iš svarbiausių pastarųjų metų Lietuvos lingvistinių darbų.

Ilgą laiką sintaksei istorinėje kalbotyroje buvo skiriama mažiau dėmesio negu fonologijai ar morfologijai. Gana dažnai į indoeuropiečių prokalbės sintaksės rekonstrukciją buvo žiūrima skeptiškai arba ji buvo traktuojama tik iš morfosintaksinės, t. y. iš rekonstruojamų formų vartosenos perspektyvos. Palyginti su fonologiniais ar morfologiniais vienetais, konkrečiai atsispindinčiais kalbų medžiagoje, sintaksinės struktūros kai kuriems tyrėjams net galėjo atrodyti neprieinami mokslo objektai. Tačiau pastaraisiais metais indoeuropiečių kalbo-

tyroje pastebimas polinkis vėl domėtis sintaksinės rekonstrukcijos problemomis, matyt, dėl dviejų priežasčių. Pirma, indoeuropeistų vis daugiau atsižvelgiama į lyginamosios tipologijos pasiektus rezultatus, tarp jų ir į sintaksinės tipologijos, jau keleri dešimtmečiai tapusios reikšminga kalbotyros šaka, laimėjimus: be tipologijos duomenų ir problematikos dabar nebeįmanoma apsieiti. Antra, dėl naujų sintaksinių modelių išplėtojimo (turiu galvoje ne tik generatyvinius ar transformacinius, bet ir struktūrinius ar funkcinius modelius) galima grįžti prie seniai pastebėtų problemų pasitelkus modernesnius aprašymo bei analizės metodus. Šiame kontekste suprantamas pastaraisiais metais akivaizdus istorinei sintaksei skirtų darbų pagausėjimas; šio polinkio pavyzdys gali būti H. Hettricho ir J.–S. Kimo 2002 m. išleistas straipsnių rinkinys *Indogermanische Syntax – Fragen und Perspektiven* (Wiesbaden: Reichert). Panašus polinkis matyti ir Lietuvoje, – ne tik istorinėje, bet ir sinchroninėje kalbotyroje. Užtenka, pvz., paminėti puikų straipsnių rinkinį *Sintaksinių ryšių tyrimai*, A. Holvoeto ir A. Judženčio išleistą 2003 m. Vilniuje. Be abejo, V. Ambrazo knygos pasirodymas yra didelis įvykis, nes tai pirmas tokio pobūdžio darbas, kurio tikslas – sistemiškai aprašyti bei

istoriškai išaiškinti visas lietuvių kalbai būdingas sintaksines struktūras.

V. Ambrazo monografijoje iš karto į akis krinta tvirta filologinė kultūra. Autorius visada naudojasi pirminiais duomenimis, kiekvienam aptariamam faktui pateikia gausių, kartais labai gražių pavyzdžių, – tiek iš senosios literatūros, tiek iš tarminių šaltinių. Ypač sveikintina tai, kad savo mintis jis dažnai iliustruoja naujais, iki šiol nenaudotais pavyzdžiais, neretai paimtais iš pačių senųjų tekstų rankraščių ar tarmių įrašų, saugomų Lietuvių kalbos instituto kartotekoje (žr. LKIS 5). Senosios lietuvių (daugiausia verstinės) rašytosios pavyzdžiai visada pamatuotai gretinami su jų šaltiniais. Tik toks gretinimas su vertimų šaltiniais leidžia nustatyti vienos ar kitos sintaksinės struktūros autentiškumą ir ją atskirti nuo kitoms kalboms būdingų raiškos priemonių. Panašiai operuojama ir kitų kalbų duomenimis. Greta lietuvių kalbos pavyzdžių autorius tolydžiai duoda ne tik latvių bei prūsų, bet ir kitų ide. kalbų paralelių. Pateikiami faktai dažniausiai užrašyti tiksliai, nors iš antrinių šaltinių; galima paminėti tik vieną kitą smulkia klaidelę, ypač senosios graikų kalbos pavyzdžiuose¹. Reikia pabrėžti, kad

¹ Pvz.: ἄμεών → ἀμείνων (LKIS 109), ἴμελομαι τινός → μέλομαι τινός (120, be to, reikšmė ne „rūpinuosi tuo“, o „rūpinuosi kuo nors“), ἴπέλωμαι → πέλωμαι (155, πέλωμαι, matyt, yra subjunktivas ir πέλω yra vėlyvas naujadaras), ἴεῖμί → εἰμί „esu“ (157), ἴβαίνω → βαίνω (204), ἴεπει → ἐπει (213), ἴδεοὶ δ' ἀκαχεῖτο θυμὸν → θεοὶ δ' ἀκαχεῖατο θυμὸν (213), ἴθυγατρος →

korektūros klaidos visoje knygoje labai retos; pastebėjau tik keletą smulkmenų². Nepaisant šiokių tokių nesvarbių detalių, stebina tai, kad tokioje stambioje knygoje aptinkama tiek mažai klaidų.

Labai svarbus V. Ambrazo monografijos bruožas, kad autorius kreipia didelę dėmesį į sintaksinės tipologijos metodus. Palyginti su ankstesniais lietuvių kalbos sintaksės aprašymais, tai aptariamai

θύγατρος (252), ἴαυτῶ → αὐτῶ (252), ἴεῖναι → εἶναι (410), ἴέν τῶ → ἐν τῶ (410). Gr. žodžio ἴεῖδω „žinau“ (387) nėra, yra tik perfektas οἶδα. Įdomu, iš kur paimtas graikų žodis φιλομετοχή „mėgstanti dalyvius“ (352) – tokio žodžio neradau jokiame leksikografiniame veikalė.

² Pvz.: pranc. ἴd'enfant → de l'enfant „vaiko“ (LKIS 30, šalia à l'enfant „vaikui“); ἴil me faut d'argent → il me faut de l'argent „man reikia pinigų“ (123); s. lo. ἴab vōs sacrō → ob vōs sacrō „maldauju jus“ (63); lo. ἴin Italian → in Italiam „į Italiją“ (410); s. ind. ἴmadhvad → madhvād- „medų valgantis“ (74); arm. ἴjerm → jerm „karštas“ (353); ἴJablinskis → Jablonskis (207, past. 35); ἴapibbrēzta → apibrēzta (261); vok. das genügt mir (123) reiškia ne „tas pakanka man“, o „tai pakanka man“; het. nekuz mehur (136) reiškia ne „nakties laikas“, o „vakaro laikas“ (seniausia, matyt, ide. *ne/ok^h-t- reikšmė, plg. toch. A nakcu, B nekcije „vakare“); ide. šaknies *b^heu- „būti“ (153) nėra, yra tik neapofoninė šaknis *b^huH- (kai kurie mokslininkai rekonstruoja *b^huh₂-, bet tai abejotina); sanskrite indreṇa yujá nereiskia „Indrai padedant“ (absoliutinis lokatyvas, LKIS 426, išn. 44), bet „su Indra kaip padėjėju“ (tai įnagininko formos).

monografijai laiduoja naujumą. Pasak V. Ambrazo (LKIS 12), istorinė sintaksė turi siekti dviejų tikslų. Pirma, ji tiria „sintaksinės sistemos pakitimus, stengiasi išvelgti jos ankstesnę būklę ir nustatyti jos raidos dėsnius“ (LKIS 19); tuo ji skiriasi nuo sinchroninės sintaksės. Antra, jos objektas yra pati sintaksinė sandara, o nebūtinai ją išreiškiantys morfologiniai vienetai; tuo ji skiriasi nuo morfosintaksės. Tačiau toks dvejopas ribojimas nėra griežtas. Autoriaus nuomone (LKIS 34), diachroniniai tyrimai turi remtis vidinės rekonstrukcijos rezultatais. Tai implikuoja būtinybę kuo tiksliau apibrėžti atskiras – t. y. sinchronines – kalbos būkles. Tiesa, kalbant apie priešistorinius kalbų raidos laikotarpius, sunku tiksliai operuoti tarpiniais etapais, ypač sintaksės srityje; kitimų chronologija per daug miglota. Šiuo klausimu autorius atsargiai eina nuo artimiausių iki tolimiausių giminaičių, t. y. lietuvių kalbą lygina pirmiausia su artimomis latvių ir prūsų kalbomis, po to – su slavų kalbomis, galų gale – įtraukia ir kitas ide. kalbas, tačiau – mano nuomone, teisingai – nesigilina į kiekvienos kalbos būklės rekonstrukciją (pvz., į sudėtingą klausimą, ar galima rekonstruoti bendrą baltų-slavų prokalbę remiantis sintaksinėmis inovacijomis).

Nors autoriaus tikslas iš esmės sintaksinio, ne morfosintaksinio pobūdžio, jis nemažai dėmesio skiria ir pačioms formoms, jeigu tik jos vaidina vaidmenį sintaksinių struktūrų raidoje, ir tai labai teisinga. Pvz., aptardamas žodžių tvarką, jis plačiai svarsto klitinių formų ypatybes

(LKIS 76–94) arba skyriuje apie prielinksnes konstrukcijas medžiagą klasifikuoja pirmiausia pagal prielinksnių amžių, – skiria senovines nuo naujų formų (LKIS 284–294), ir tik po to tiria jų valdomus linksnius. Kartais net aptariamoms tam tikrų formų etimologijos (pvz., lie. formos *yra* kilmė, LKIS 153). Tai, matyt, iš dalies išplaukia iš autoriaus neretai kartojamos nuomonės, kad tarp morfologijos ir sintaksės yra glaudžių istorinių ryšių: visoje knygoje vadovaujamasi vadinamuoju *Givóno principu* (plg. Givón 1971), kad „šios dienos morfologija – tai vakarykštė sintaksė“ (plg. LKIS 43). Šis principas autoriui kartais pateikia argumentų sintaksinių duomenų raidai aiškinti; pvz., kad nuo žilos senovės lietuvių kalboje vyravo žodžių tvarka [O–V] (objektas–veiksmazodis), liudija, autoriaus nuomone, panaši dėmenų tvarka, būdinga didžiajai daliai senųjų dūrinių (plg. lie. *galvažudys*), žr. LKIS 74.

Svarbiausią vaidmenį sintaksinių struktūrų raidoje vaidina, pasak autoriaus, *reanalizės* sąvoka: ji apibrėžiama kaip „konstrukcijų vidinės struktūros kaita“ (LKIS 25). Pvz., (LKIS 26), sakinyje *Broliai teko arkliai ganyti* vardininkas *arkliai* kitados turėjo veiksnio funkciją, o bendratis *ganyti* – datyvo funkciją, bet paskui, bendračiai įgijus verbalinę funkciją, *arkliai* buvo siejamas su veiksmazodiniu junginiu *teko ganyti* ir gavo papildinio funkciją (plg. *teko arklus ganyti*). Ši sąvoka yra labai perspektyvi, tačiau reikia pabrėžti, kad reanalizei teikiant per daug svarbos istorinėje sintaksėje pasunkėja ir tarpinių etapų rekonstrukcija, nes sunku

tiksliai nustatyti jos sąlygas bei chronologiją: ji, matyt, priklauso nuo lingvistinės kalbančiųjų sąmonės, kuri, trūkstant aiškių duomenų, vargu ar gali būti mokslo objektas. Šiuo klausimu autoriaus pozicija dar kartą teisingai atsargi: visoje knygoje sintaksinių struktūrų kitimai paprastai identifikuojami kreipiant dėmesį į išeities tašką (struktūra A) ir į rezultatą (struktūra B) nesigilinant į psichologines reanalizės sąlygas (kada $A > B$).

Autorius, remdamasis bendrosios tipologijos principais, teisingai pabrėžia *kryptingos tėkmės* sąvokos vaidmenį istorinėje sintaksėje (LKIS 30). Kryptingą tėkmę (ang. *directed drift*) jis supranta kaip lingvistinėje tipologijoje dažnai pastebimą faktą, kad sintaksinės struktūros kinta ne atskirai vienos nuo kitų, bet „pakitimai kurioje nors jų paradigmoje sužadina kitus“. Todėl sintaksinės sistemos vienetai dažniausiai rutuliuojasi maždaug ta pačia kryptimi. Tokia universalia raidos tendencija galima, pvz., aiškinti daugelyje kalbų pastebėtą gramatikalizacijos kryptį (žr. LKIS 28):

[vardažodinė konstrukcija] > [prieveiksmiai] > [prielinksninė / polinksninė konstrukcija] > [klitikas] > [afiksas]

Kitas pavyzdys (LKIS 30) – analitizmo plėtra (sintetinis tipas > analitinis tipas), paliudyta įvairiose ide. kalbose tiek vardažodžių, tiek veiksmožodžių sistemoje. Tačiau autorius dar kartą nesitenkina per daug griežtomis schemomis ir teisingai parodo, kad sintaksinių struktūrų raida, nors ir kryptingos tėkmės veikiamą, yra daug sudėtingesnė ir nuolat gali įgauti įvairių krypčių. Šiame kontekste labai

svarbi yra jo pastaba, kad polinkis laikyti prokalbes paprastesnėmis už dabartinės arba paliudytas kalbas yra iš tikrųjų nepagrįstas stereotipas (LKIS 48): „Nėra jokio pagrindo manyti, kad baltų, indoeuropiečių ar kuri kita prokalbė, vartota prieš kelis tūkstančius metų, būtų buvusi paprastesnė už lotynų ar lietuvių kalbą“. Deja, ta rekonstruojamų prokalbių „primityvumo“ iliuzija daro didelę įtaką sintaksiniams tyrimams; net toks atsargus mokslininkas kaip Meillet kartais pasiduodavo šiai iliuzijai, pvz., teigdamas, kad ide. prokalbei buvo būdinga absoliuti žodžio „autonomija“ (žr. Meillet 1934, 359: „l'autonomie du mot est le principe qui commande la structure de la phrase indo-européenne“; plg. LKIS 196) arba, kad hipotaktinės konstrukcijos (derinimas, valdymas ir šliejimas) plėtojosi tik vėlesniais laikais atskirose ide. kalbose. Šiuo klausimu V. Ambrazas teisingai pabrėžia, kad „savarankiškumas niekada nebuvo ir negalėjo būti absoliutus“ (LKIS 196).

Iš to, kas pasakyta, darosi aiškus labai vertingas V. Ambrazo monografijos bruožas: kiekviename puslapyje jaučiamas mokslinis atsargumas. Autoriaus pozicija niekada nekyla iš kategoriškai suformuluotų principų, bet paprastai plaukia iš pačių kalbos duomenų. Taip knyga laikosi gana tradicinių sintaksės aprašymo metodų ir nepasiduoda jokioms lingvistinėms madoms: joje nevaidina jokio vaidmens nei daugelyje dabartinių sintaksės darbų akylai vartojami generatyviniai modeliai, nei jiems būdinga formalizacija (žr. LKIS 37). Apskritai,

autorius metodą galima būtų apibūdinti kaip paprastą „struktūrinį“, kadangi daugiausia dėmesio jis skiria struktūroms, o ne izoliuotiems faktams.

Recenzuojamoji knyga susideda iš dvylikos įvairios apimties skyrių. Knygos pradžioje plačiai aptariami istorinės sintaksės principai, kuriais remiamasi kituose skyriuose. Šie daugiausia metodologinio pobūdžio skyriai yra labai aiškiai išdėstyti ir kartu elegantiškai parašyti. Pirmajame skyriuje (*Lietuvių kalbos istorinės sintaksės tyrimai ir šaltiniai*, 11–17) pabrėžiama būtinybė sintaksiniuose tyrimuose daug dėmesio kreipti į pačius šaltinius. Verta prisiminti (LKIS 13), kad didžioji senosios lietuvių literatūros dalis yra vertimai – iš vokiečių (pvz., Bretkūnas), lotynų (pvz., Vaišnoras), lenkų (pvz., Daukša) ar olandų (Chylinskio *Biblija*) kalbų. Autorius parodo, kad dabartinės lietuvių tarmės dažnai padeda vienos ar kitos sintaksinės struktūros realumui įrodyti; jų duomenys kartais gali būti net autentiškesni už senųjų raštų pateiktą informaciją.

Ypač svarbus yra antrasis skyrius (*Istorinės sintaksės principai*, 19–64), kuriame aptariami istorinės sintaksės metodologiniai principai. Pradžioje (19–34) apibrėžiamos pagrindinės sąvokos, kuriomis autorius remiasi: *reanalizė*, *analogija*, *gramatikalizacija*, toliau (34–64) aptariamos sintaksės rekonstrukcijai būdingos problemos. Labai įdomios autoriaus mintys (50t.) apie reliacinius kalbų tipus (akuzatyvinius, ergatyvinius ir aktyvinius). Autorius parodo, kad kadaise labai madingi bandymai ide. prokalbėje ieš-

koti ergatyvinio tipo liekanų (pradedant nuo Uhlenbeck 1901) iš tikrųjų nėra pagrįsti (žr. LKIS 52). Tipologijoje pagrindinį vaidmenį vaidina vadinamosios *sintaksinių struktūrų implikacijos sąvoka*. Seniai pastebėti „dėsningi ryšiai tarp įvairių sakinio sintaksinės struktūros komponentų išsidėstymo“ (LKIS 55)³. Pvz., jau Greenbergas (1966) konstatavo, kad SVO tipo kalbos visada turi prielinksnius, o SOV tipo kalbos – polinksnius. Tokios implikacijos itin svarbios žodžių tvarkos klausimui. Galima nustatyti du pagrindinius modelius, kuriuos autorius formalizuoja šitaip (LKIS 56)⁴:

- (1) VO, VAdv, AuxV, NG, NAdj, AdjSt, PrN;
- (2) OV, AdvV, VAux, GN, AdjN, StAdj, NPo.

Įdomus dalykas, kad tradicinė ide. rekonstrukcija prieštarauja šiai implikacijų grandinei, nes yra pagrindo manyti ide. prokalbę buvus SOV kalba (antrasis modelis) ir vis dėlto turėjus prielinksnius (pirmasis modelis): tai vadinamasis *Greenbergo paradoksas*. Tačiau ide. prokalbei galima priskirti ir polinksnius (plg. baltų

³ Implikaciją galima apibrėžti Wolfgango Dresslerio (1971, 7) žodžiais: „Die Rekonstruktion eines Phänomens *a* macht die Rekonstruktion eines Phänomens *b* wahrscheinlich“.

⁴ V = veiksmazodis, O = objektas, Adv = prieveiksmis, Aux = pagalbinis veiksmazodis, N = daiktavardis, G = kilmininkas, Adj = pažyminio būdvardis, St = lyginimo standartas, Pr = prielinksnis, Po = polinksnis.

kalbų postpozicinius lokatyvus, neabejotinai turinčius tam tikrą indoeuropietišką pagrindą). Autorius parodo, kad vadinamosios *universaliosios* implikacijos nėra griežtos normos, nuo kurių neįmanoma nutolti, bet jų pusiausvyra nuolat keičiasi kalbų raidoje; tai labai sveikas požiūris.

Trečiajame skyriuje (*Žodžių tvarka ir jos kitimai*, 65–112) tiriamas žodžių tvarkos klausimas. Kad lietuvių kalboje, dabar tapusioje SVO kalba, anksčiau vyravo SOV tvarka, rodo ne tik senosios literatūros duomenys, bet ir dar dabar sustabarėję frazeologizmai (pvz., *kepūrė akis bado* „yra matomoje vietoje“; žr. LKIS 69)⁵. Pradinė veiksmažodžio pozicija (VOS arba VSO) daug retesnė; ji pasitaiko tik tam tikruose žymėtuose kontekstuose, ypač pasakymuose (pvz., lie. *Gyveno trys seserys*). Vadinasi, lietuvių kalba dar neseniai buvo išlaikiusi ide. sakiniui būdingą SOV struktūrą (antrasis modelis). Todėl nenuostabu, kad kiti šio modelio broožai taip pat išliko lietuvių kalboje, kartais net iki šiol – ypač AdvV (pvz., lie. *labai myli*, žr. LKIS 76), GN (pvz., lie. *aukso žiedas*, žr. LKIS 96), AdjN (pvz., s. lie. *patôgus dáiktas* DP 402₂₀, žr. LKIS 94). Tik pastebėtina, kad kadaise vyravusi lyginimo standarto antepozicija (StAdj, pvz., lie. *teisybė už auksą brangesnė*, žr. LKIS 101) dabartinėje kalboje tapo daug retesnė už postpoziciją (pvz., lie. *tu man skaistesnė už saulę* Vaižg.).

⁵ Tačiau reikia pabrėžti, kad net dabar antepozicija būdinga įvardžiams, pvz., *aš tavęs nelaukiu* (žr. LKIS 74).

Toliau aptariamas prielinksnių ir polinksnių klausimas. Tipologiškai OV tvarka turi būti susijusi su polinksninėmis konstrukcijomis (NPO); tačiau lietuvių kalboje, kaip ir kitose giminiškose kalbose, vyrauja prielinksniai (PrN). Vis dėlto verta prisiminti, kad polinksniai daugelyje ide. kalbų, tarp jų ir lietuvių, egzistuoja pagrečiui šalia prielinksnių, plg. lie. *todėl* ~ *dėl tō*, s. lie. *todrin'* (DK 39₁₇) ~ *drin' tō* (DK 123₁₁), lie. *danguñ* „į dangų“ (< *dangun-nā) ~ pr. *no dangon* III 43₄, *nadangon* III 127₁₃ (< *nā-dangun). S. graikų kalboje, ypač Homero poezijoje, abi konstrukcijos atrodo ekvivalentiškos (žr. LKIS 109); tai vadinamoji *anastrofa* (gr. ἀναστροφή „ap(si)verstimas“), pvz., ἐκ χειρῶν „iš rankų“ (I 344) ~ θεῶν ἐκ „iš dievų“ (E 64)⁶. Kitose kalbose anastrofa retesnė, nors pasitaiko jos relikty, dar plg. lo. *cum eō* „su juo“ ~ *mēcum* „su manimi“. Tarp abiejų variantų nėra jokio prasmės skirtumo: V. Ambrazas teisingai kalba apie jų „ambivalentiškumą“ (LKIS 112). Tik reikia pabrėžti, kad polinksninė konstrukcija visur atrodo žy-

⁶ Šis terminas kartais vartojamas platesne prasme, žr. Gaivenis, Keinys 1990, 19: „... raidžių (garsų) ir skiemenų sukeitimas žodyje arba žodžių junginyje, nepakeičiant prasmės“. Tačiau būtų geriau jį tiksliai vartoti tik Homero filologijai būdinga prasme „prielinksnio virtimas polinksniu“ (pvz., lie. *dėl tō* ~ *todėl*). Įdomus dalykas, kad anastrofa taip pat gali modifikuoti priešdėlio ir veiksmažodžio santykį, plg. gr. ἐπὼρσ' ἄνεμον „jis kildino vėją“ (ι 67) ~ ὤρσεν ἔπι... ἄνεμον (ν 313), žr. Petit 2007b.

mėta šalia plačiau vartojamos prielinksninės konstrukcijos. Remiantis prielaida, kad žymėtos konstrukcijos dažnai atspindi senesnę kalbos būklę nei nežymėtos, yra pagrindo manyti, kad seniausioje ide. prokalbės fazėje vyravo polinksniai, o tik po to atsirado prielinksniai. Tiesa, dar reiktų išsiaiškinti, kas skatino šį pokytį (NPo > PrN), nutolinantį vardažodinius junginius nuo pagrindinio modelio.

Labai įdomus yra skyrius apie klitinių formų vartojimą (LKIS 76–94). Kaip žinoma, skiriami enklitikai (kurie šliejasi po kirčiuotų žodžių) ir proklitikai (kurie šliejasi prieš kirčiuotus žodžius). Be postpozicijos ir antepozicijos autorius dar skiria interpoziciją, „kai klitikas įsiterpia į sudėtinių žodžių virstančią ar virtusią struktūrą“ (76); lietuvių kalboje interpozicija labai gražiai išliko iki šiol (plg. lie. *pa-s-i-duoti*). Autoriaus plačiai aptariamas centrinis vadinamojo *Wackernagelio dėsnio* vaidmuo enklitikų sintakse (žr. LKIS 92). Verta prisiminti, kad *Wackernagelio dėsnis* gali būti formuluojamas dvejopai, nelygu jo apimta veikimo sfera: jis sako, kad enklitikai linkę būti arba antrojoje sakinio pozicijoje (tai plati dėsnio interpretacija – aš čia kalbėsiu apie „pirmą modelį“ [M1]), arba antrojoje pozicijoje po pagrindinio žodžio, prie kurio šliejasi (tai siaura dėsnio interpretacija – aš čia kalbėsiu apie „antrą modelį“ [M2]). Senovinėse (pvz.: vedų, Homero epų, hetitų) kalbose dar vyrauja M1: enklitikai dažnai atitraukiami į antrąją sakinio poziciją, nesvarbu, kur yra juos valdantis žodis. Pvz., gr. Hom. #ὅτε οἱ Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν „kada jam Dzeusas davė šlovę“

(Y 204: enklitinis įvardis οἱ eina tiesiai po pirmojo šalutinio sakinio žodžio). Bet tuose pačiuose tekstuose jau randame ir antrajam modeliui būdingų konstrukcijų, kai enklitikai atitraukiami į antrąją poziciją po juos valdančio žodžio, nesvarbu, ar šis yra sakinio pradžioje. Pvz., gr. Hom. #ἐπεὶ τέτραπτο πρὸς ἰθὺ οἱ „kadangi atsisuko tiesiog link jo“ (X 403: enklitinis įvardis οἱ porieveiksmio ἰθὺ „tiesiog“). Baltų kalbose aiškiai vyrauja M2. Pasitaiko tik keli M1 reliktai, pvz., s. lie. *ne žin #kursidestisi* (KN 117₂: enklitinis įvardis *si* eina tiesiai po pirmojo šalutinio sakinio žodžio, žr. LKIS 85); kad ši konstrukcija jau senojoje lietuvių kalboje buvo reliktinio pobūdžio, rodo įvardžio kartojimas po veiksmožodžio (*-desti-si*). Tik jungiamosios ar emfatinės dalelytės dar eina į antrąją poziciją sakinyje pagal M1 (pvz., s. lie. #*Bukigi pakaiui / walgik ir gerk* BrP I 24₁₂), matyt, dėl to, kad jų valdymo sfera – būtent visas sakiny; tačiau net jos gali pereiti į M2 modelį, ypač su prielinksniais (plg. lie. *nuo-gi, ingi* tipo formas, pvz., s. lie. #*dwase sawa dawę ingi jus* BrP II 51). Apskritai sakant, baltų kalbose pastebimas polinkis enklitikus prišlieti prie pat žodžių, nuo kurių jie priklauso (gretimumo taisyklė).

Proklitikų pozicija – sudėtingesnis klausimas. Aptardamas neiginį *ne* ir jo variantus, V. Ambrazas sako, kad jie stovi „arba sakinio pradžioje arba prieš veiksmožodžius, vardažodžius,rieveiksmius ir kitus žodžius, prie kurių yra šliejami“ (LKIS 87). Manychiau, kad čia taip pat reikia skirti du modelius. Pagal seniausią modelį [M1] proklitikai eina sakinio pra-

džioje, nesvarbu, kur yra jų modifikuojamas žodis. Pvz., vedų kalboje neiginys *ná* ar priešdėliai dar dažnai eina sakinio pradžioje ir gali būti nuo veiksmožodžio atitolinti net kelių žodžių – tai vadina moji *tmesis* (< gr. τμήσις „įpjovimas“), taip pat plačiai paliudyta Homero epų kalboje. Pvz., ved. #*ví vrkṣán hanti utá hanti rakṣáso* „jis kerta medžius ir sunaikina demonus“ (RV 5, 11, 2a: *ví...hanti*), Hom. #*ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσσει* τένοντε „jam perpjovė abi sausgysles“ (X 466: ἀπό... κέρσσει). Tačiau ten taip pat pastebimas polinkis proklitikus priartinti prie žodžių, nuo kurių jie priklauso [M2]. Pvz., ved. #*Agním náro ví bharante grhé-grhé* „vyrai parneša Agnį nuo namų į namus“ (RV 5, 11, 4b: *ví bharante*), Hom. #*ἀντικρὸν δ' ἀπόφρημι* „tai atvirai teigiu“ (H 362: ἀπό-φρημι). Įdomu, kad tiek vedų, tiek Homero kalboje egzistuoja tarpinis modelis [M1'], pagal kurį proklitikai dar gali būti tolinami nuo žodžių, nuo kurių priklauso, bet tik per vieną žodį. Pvz., ved. #*gávo ná vrajāṇ ví usá āvar támah* „kaip karvės [atidaro] savo tvartą, taip ir aušra pereina tamsumą“ (RV 1, 92, 4: *ví... āvar*), Hom. #*φίλον δ' ἀπὸ νόστον ἔλονται* „kad jie mums atima troškiamą grižimą“ (Π 82: ἀπό... ἔλονται).

Baltų kalbose M1 tipo *tmesis* jau beveik visai išnykusi, ji dar pasitaiko tik kaip reliktas, plg. latvių dainose #*Iz-sa gauž raudājos* „gailiai išsiverkiau“ (BW 205₃ Sēlpils: *iz-sa...raudājo-s*). Dažniau paliudytas yra tarpinis modelis [M1'], pagal kurį tarp proklitinio priešdėlio ir veiksmožodžio tik vienas žodis gali būti įterpiamas, pvz., lie. *pa-si-duoti*; be to,

baltų kalboms būdinga tai, kad įterpiamas žodis gali būti tik enklitikas. Tai rodo, mano nuomone, kad baltų prokalbėje anksčiau vyravo M1, pagal kurį po pradinio proklitiko pagal *Wackernagelio dėsnį* ėjo enklitikai – vadinasi, baltų kalbos paveldėjo iš ide. prokalbės sakinio struktūrą #Prokl.+Enkl.+xⁿ [M1], o tik paskui priartino klitikus prie savo bazės [M1'] / [M2].

Ketvirtajame skyriuje (*Veiksmožodiniai sakiniai*, 113–130) aptariami sakiniai, kurių branduoliais eina veiksmožodžiai. Lietuvių kalboje beasmeniai sakiniai (117–123) dar dažnai vartojami, ypač gamtos reiškiniams reikšti (pvz., *sninga*). Įdomi baltų kalbų ypatybė yra beasmeniai sakiniai su vardininku, pakartotinai įvardijančiu veiksmožodžio nusakytą procesą (118t.), pvz., lie. *sniegas sninga*. Tokia konstrukcija retkarčiais aptinkama ir kitose ide. kalbose (plg. s. ind. *vāto vāti* „vėjas pučia [vėja]“; žr. LKIS 119).

Penktajame skyriuje (*Vardažodiniai sakiniai*, 131–146) aptariami sakiniai, kuriuose centrinį vaidmenį vaidina vardažodžiai. Baltų kalbose dar plačiai vartojami vardažodiniai sakiniai be veiksmožodžio (pvz., lie. *qžuolas kaitrus medis*). Neretai būdvardis gali pasilikti nederinamas, išreikštas bevarde gimine (lie. *alus gardu* tipo sakiniai, žr. LKIS 139–147). Kaip žinoma, ši konstrukcija yra labai senoviška ir ne tik baltų kalboms būdinga. Įdomu pastebėti, kad kitose ide. kalbose bevardės giminės vartojimas tokiuose kontekstuose dažnai susijęs su žymėta žodžių tvarka [būdv. + daiktav.], plg. s. bašn. sl. *благо мѣнѣ законѣ* „gėra man

įstatymas“ (Ps Sin 159), go. *gatarniþ ist sunja* „àtimta yra tiesa“ (I Tim 6, 5), gr. οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη „negėra daugvaldytė“ (B 204), lo. *uarium et mutabile semper femina* „nepastovu ir kiñtama visada moteris“ (Verg.), plg. LKIS 142. Šios žymėtos žodžių tvarkos pėdsakų turi ir lie. kalba (plg. *Brangu ligoniui diena, brangu diena antra* Sch 87), nors fakultatyviai (plg. *Alus gardu, Uogos labai sveika, Sveikata malonu* ir t. t.). Ar ši konstrukcija leidžia teigti, esą lie. *gėra* tipo formos atspindi gryną kamieną *-o be galūnės (žr. LKIS 140), man atrodo ne iki galo pagrįsta nuomonė, nors jau tapusi tradicinė lietuvių kalbotyroje⁷.

Labai perspektyvus yra skyrius apie vardininko vartoseną aplinkybių (ypač

⁷ Kai daiktavardišką bevardės giminės vartoseną kildinau iš prieveiksminės vartosenos (Petit 2001, 305tt., žr. LKIS 143), turėjau galvoje tik tą aplinkybę, kad lie. kalboje tokios formos yra nelinksniuojamos (plg. *atskirti gera nuo pikta*), o tai orientuoja į prieveiksmių klasę, t. y. į vienintelę nelinksniuojamą būdvardžių funkciją. Prieveiksmių daiktavardėjimas – tai, žinoma, gana spekuliatyvinė idėja, kurią tada parėmiau tik viena paralele: pranc. *bien* „gerai“ vs. *le bien* „gėra“ (tačiau pats pripažįstu, kad ten daiktavardėjimas gali būti labiau susijęs su artikeliu). Prieveiksmiška bevardės giminės vartoseną, savo ruožtu, yra labai senoviškas reiškinys, aptinkamas daugelyje ide. kalbų (plg. lo. *facile est uiuere* „nesunku yra gyventi“ vs. *facile uiuere* „nesunkiai gyventi“; rus. это правильно „tai teisinga“ vs. правильно петъ „teisingai dainuoti“).

laiko) reikšmėmis, pvz., lie. *jau mėnuo tėvas serga* (LKIS 135t.). Autorius teisingai parodo, kad tokia vartoseną yra išlaikiusi „artimą ryši su prijungiamaisiais sakiniais“ (plg. *jau metai kaip mirė*). C. Watkinsas (1965) atkreipė dėmesį į šio reiškinio senumą (dar žr. Roduner 2005). Tokios samplaikos kaip lie. *diena naktis* „para“, *rytas vakaras* „diena“ ir kt., taip pat yra paveldėtos iš žilos senovės. Jos rodo senovišką raiškos priemonę – vadinamąjį *merizmą*, kai bendra sąvoka išreiškiamą sudėjus be jungtukų (asinetonas) abu dėmenis žyminčius jos dalis (plg. s. ind. *dyāvāpṛthivī* „dangus + žemė“ = „pasaulis“), žr. Watkins 1995, 45.

Šeštajame skyriuje (*Mišriojo tipo sakiniai*, 147–194) aptariami vardažodžių ir būsenų arba jos kaitą žyminčių veiksmažodžių junginiai. Šalia pagrindinio veiksmažodžio *būti* (pvz., lie. *senis buvo piktas*) galimi ir savarankiški veiksmažodžiai (pvz., lie. *visi gyveno sotūs*). Manoma, kad pastarojo tipo sakiniai išriedėjo iš veiksmažodinių ir vardažodinių sakinių samplaikų (< *visi gyveno + visi sotūs*), žr. LKIS 149. Reikia prisiminti, kad tokia diachroninė derivacija kartais atrodo negalima, pvz., kai būdvardis žymi veiksmo aplinkybę, plg., be abejo, senovišką Homero kalbos konstrukciją *χθιζὸς ἔβη* „jis vakar atėjo“ A 424 (< „jis vakarykštis atėjo“), kurios negalima kildinti iš *χθιζὸς ἦν „jis buvo vakarykštis“ šalia ἔβη „jis atėjo“, kadangi Homero vartosenoje *χθιζὸς* tipo būdvardžiai niekada nei na predikatais; dar plg. Ksenofonto sakinį (*Anabasis* 4,1,10): *κατέβαινον σκοταῖοι* „jie nusileido jau sutemus“ (< „jie nu-

sileido tamsūs“), šalia kurio sakinys *σκοταῖοι ἦσαν „jie buvo tamsūs“ yra visai negalimas, ir lo. *Ibant obscuri* „Jie ėjo jau sutemus [tamsūs]“ (Verg., *Aeneas* 6,268). Įdomu pastebėti, kad apozicinėse konstrukcijose kartais kartojamas veiksmažodžio kamienas (*figura etymologica*), pvz., lie. *stovi stačias*; tokio tipo etimologiniai kartojimai, be abejo, yra paveldėti iš ide. prokalbės.

Toliau (LKIS 153–158) aptariamos konstrukcijos su veiksmažodžiu *būti*. Turint galvoje, kad seniausias sakinio tipas yra sakinys be jungties (plg. lie. *brolis nesveikas*), yra pagrindo manyti, kad pradžioje *būti* buvo savarankiškas veiksmažodis („egzistuoti“ ar pan.) ir tik po to virto jungtimi. Tai galėtų taip pat paaiškinti rytų baltų kalbose atsiradusią greičiausiai adverbialinės kilmės supletyvinę formą lie. *yrà*, lat. *ir* (žr. Petit 2005). Kaip žinoma, šalia nominatyvinių sakinių su jungtimi (plg. lie. *brolis yra sveikas*, *brolis yra mokytojas*), baltų kalbose yra ir sakinių su įnagininku (lie. *brolis buvo mokytoju*). Kad finų kalbų substratas galėjo padėti šiai konstrukcijai susidaryti, yra galimas daiktas, tačiau autorius parodo, kad jai reikia priskirti ir tam tikrą indoeuropietišką pagrindą (LKIS 159). Pagaliau autorius aptaria veiksmažodžio *būti* pagalbinę vartoseną (plg. lie. *esu nešęs*), ypač pasyvo raiškai (plg. lie. *esu nešamas / neštas*). Jis teisingai parodo (LKIS 175–194), kad pagrindinė pasyvo funkcija buvo „nusakyti veiksmą neiškeliant į pirmą vietą jo atlikėjo“ (178), t. y. „neatsižvelgiant į [...] subjektą“ (176). Tačiau, yra žinoma, kad veiksmo subjek-

tas lietuvių kalboje gali būti nusakytas kilmininku (*genetivus auctoris*). Tai senas ide. kalbų reiškinys, greičiausiai atsiradęs iš adnominalinio posesyvinio kilmininko (žr. Jamison 1979). Tokią kilmę dar rodo lie. *màno*, *tàvo* tipo formos (žr. LKIS 179), vartojamos tiek posesyvinio kilmininko funkcijai, tiek ir būtent pasyvo raiškai (plg. lie. *yra mano nešamas / neštas*). Įdomu prisiminti, kad anksčiau latvių kalboje posesyviniai būvardžiai galėjo būti vartojami vietoje kilmininko net pasyvo konstrukcijoje, pvz., lat. *dziesmas manas padziedātas* „giesmės mano pagiedotos“ (žr. LKIS 180). Pagaliau (184–194), autorius aptaria ir kitų mokslininkų (ypač W. Schmalstiego ir A. Holvoeto) nuomonės apie lie. *jo būta* tipo sakinius.

Septintajame skyriuje (*Su tariniu siejami linksniai*, 195–282) aptariama linksnių vartoseną. Linksniai čia pristatomi tradiciškai, vienas po kito (galininkas 198–215, kilmininkas 215–245, naudininkas 246–254, įnagininkas 254–260, vietininkas 260–267). Kalbant apie linksnius, dažniausiai remiamasi vadinamuoju *lokalistiniu* principu, pagal kurį linksnių pagrindinė funkcija – išreikšti lokalinius santykius, priimant prielaidą, kad tik vėliau gramatikalizavęsi jie įgavo ir abstrakčias reikšmes. Pvz., dažnai teigiama, kad galininkui pradžioje buvo būdinga aliatyvinė reikšmė (dar plg. lie. *darbus eiti*) ir kad jo gramatinė funkcija (kaip tiesioginio papildinio, plg. lie. *karalius valdė visą kraštą*) yra vėlyvesnė inovacija. Autoriaus nuomone, ši hipotezė kelia rimtų abejonių, nes „tokio kitimo [nuo

krypties iki objekto] neįmanoma įrodyti“ (LKIS 205). Su tuo galima tik sutikti; iš tikrųjų lokalistinė teorija yra tik tos „primityvumo iliuzijos“ variantas, apie kurią kalbėjau anksčiau. Jau ide. prokalbėje galininkas turėjo abstrakčių funkcijų. Pvz., negali būti jokios abejonės, kad vadinamasis turinio galininkas (ang. *internal object accusative*), kuris baltų kalbose yra gana paplitęs (pvz., lie. *dainą dainuoti, darbą dirbti* ir pan.), atspindi senovinę konstrukciją. V. Ambrasas (LKIS 207) skiria tris vartosenos atvejus: (1) veiksmožodis + veiksmožodžio abstraktas (plg. lie. *darbą dirbti*); (2) veiksmožodis + galininkas, žymintis vietos ar laiko sąvoką (plg. lie. *kelią keliauti, naktį nakvoti*); (3) veiksmožodis + daiktavardis su būdvardžiu (plg. lie. *saldų miegą miegoti, ilgą kelią keliauti, tamsią naktį nakvoti*). Dar reikėtų pabrėžti, kad ide. prokalbėje turbūt egzistavo ir kitų vartosenos atvejų. Pvz., Homero kalboje turinio galininku galėjo eiti ne tik daiktavardžiai (plg. *ἀείδοντες παίηονα* „dainuojantys pajaoną“ X 391) ar daiktavardžiai su būdvardžiais (plg. *καλὸν ἀείδοντες παίηονα* „dainuojantys gražų pajaoną“ A 473), bet ir patys būdvardžiai (plg. *καλὸν ἀείδειν* „gražią dainą [arba gražiai] dainuoti“ α 155, θ 266). Kaip matyti, sunku atskirti turinio galininko vartoseną nuo prieveiksminės bevardės giminės būdvardžių vartosenos. Lietuvių kalboje pastarasis atvejis, matyt, išnyko, bet nebūtinai dėl sudaiktavardėjusių bevardės giminės būdvardžių reliktinio pobūdžio, nes jis taip pat išnyko lotynų kalboje, kur bevardės giminės būdvardžių vartoseną

atrodė tvirtesnė: tik dėl graikų kalbos imitacijos lotynų kalboje randame tokias konstrukcijas kaip *cernis acutum* „žvilgtelėji aštrų žvilgsnį [arba aštriai]“ (Hor. *Satyra* 1, 3, 26, pagal gr. ὀξὺ ὀρᾶν), *dulce ridentem* „mielą šypsena [arba mielai] besišypsančią“ (Hor. *Odė* 1, 22, 23, pagal gr. ἠδὺ γελᾶσσας).

Kilmininko vartoseną lietuvių kalboje (LKIS 215–245) rodo tipiškai indoeuropietiškus bruožus. Ypač atkreipia dėmesį neiginio kilmininkas, plg. s. lie. *Tu manne* [gal.] *apdirgai, nei manens* [kilm.] *mili* (BrB Teis 14,16 = vok. *Du bist mir gram und hast mich nicht lieb*). Autorius aptaria (LKIS 233) įdomią E. Frankelio (1928, 48) pastabą, kad vietoj neiginio kilmininko „galininką linkstama pasirinkti prieš veiksmožodį, t. y. tada, kai neiginys dar nepasakytas“ (plg. s. lie. *tus szadzius nepakeiksit* Mž 8,18), ir parodo, kad tokia distribucija iš tikrųjų yra mažai pagrįsta; senuosiuose tekstuose neiginio galininkas vietoj kilmininko dažniausiai atsirado dėl kitų (ypač vokiečių ir lotynų) kalbų įtakos. Dėl neiginio kilmininko kilmės autorius primena, kad ši konstrukcija būdinga ne tik baltų ir slavų, bet ir estų bei suomių kalboms. Nepaisant šios arealinės distribucijos, nėra abejonių, kad šis reiškinys turi indoeuropietiškas šaknis ir bent iš dalies atsirado iš partityvinio kilmininko.

Aptardamas naudininko vartoseną (LKIS 246–254), autorius daug dėmesio skiria klausimui, kaip aiškinti *būti* + naud. (*be-construction*) ir *turėti* (*have-construction*) tipo konstrukcijų konkurenciją baltų kalbose. Kaip žinoma, lietuvių kalba pri-

klauso prie *have*-tipo kalbų (plg. lie. *tēvas turėjo penkis sūnus*), o latvių kalba – prie *be*-tipo kalbų (plg. lat. *tēvam bija pieci dēli*). Tačiau posesyvinis naudininkas nėra visai svetimas net lietuvių kalbai, pvz., *o jai buvo dvi dukterys* (Užušiliai, žr. LKIS 251). Kadangi prūsų kalba taip pat priklausė prie *have*-tipo (pvz., *tans turri kan stai billē* III 77₆ = *der hat was sie sagen*), gana dažnai buvo teigiama, kad *be*-konstrukcija latvių kalboje yra inovacija, atsiradusi dėl vakarų finų kalbų, turinčių tą pačią konstrukciją, įtakos; galima prisiminti, kad rusų kalbos lokatyvinės kilmės konstrukcija (*у меня есть*) taip pat dažnai aiškinama finų kalbų įtaka. Autorius parodo (LKIS 253), kad finų kalbų konstrukcija nesutampa su latvių (ir lietuvių) posesyvinio datyvu. Be to, nereikia būtinai suponuoti, kad latvių kalba anksčiau priklausė prie *have*-tipo kalbų, kaip lietuvių ir prūsų, ir tik vėliau perėjo prie *be*-tipo: ne tik kad tipologiniu požiūriu tokia raida yra gana neįprasta, bet ir visai galimas daiktas, kad *have*-konstrukcija nepriklausomai atsirado lietuvių ir prūsų kalbose.

Po įnagininko (LKIS 254–260) aptariama lietuvių kalbos vietininkų sistema. Kaip žinoma, lietuvių kalba XVI amžiuje dar turėjo keturis postpozicinius vietininkus (inesyvą, iliatyvą, adesyvą, aliatyvą). Reikia pabrėžti, kad postpoziciniai vietininkai, matyt, sudarė keturnarę sistemą, kurioje linksniai buvo priešinami pagal du parametrus:

(1) buvimas (inesyvas, adesyvas), vs. kryptis (iliatyvas, aliatyvas);

(2) vieta ko nors viduje (inesyvas, iliatyvas), vs. vieta prie ko nors (adesyvas, aliatyvas).

Tačiau yra pagrindo manyti, kad šioje sistemoje inesyvas yra tarsi svetimkūnis. Nuo kitų vietininkų jis nemažai skiriasi, ne tik tuo, kad vienintelis iš jų išliko gyvas iki dabar, bet ir todėl, kad jo genezė turbūt remiasi kitais principais: tai rodo, pvz., ta aplinkybė, kad iš pradžių inesyvo postpoziciją (*-ēn) turėjo tik vienaskaitos formos (pvz., lie. *rañkoje* < *rankāi + *ēn*) o daugiskaitos formose jos nebuvo (pvz., s. lie. *rañkasu* Mž 515₇, 525₁₂ < *rankāsu). Šį skirtumą neseniai bandžiau aiškinti (Petit 2007a) remdamasis įdomia (nors kartais nenaudingai polemine) diskusija tarp A. Rosino ir I. Seržanto dėl postpozicinių vietininkų kilmės (žr. Rosinas 1999, 2005; Seržants 2004a; 2004b; 2005).

Aštuntajame skyriuje (*Prielinksnių konstrukcijos*, 283–311) aptariama prielinksnių sintaksė; po prielinksnių sąrašo (284t.) aptariami jų valdomi linksniai.

Devintasis skyrius (*Bendraties konstrukcijos*, 313–349) skiriamas bendraties vartosenai. Yra žinoma, kad baltų

⁸ Tačiau nemanyčiau, kad *-i ir *-ei yra „tos pačios datyvo formos apofoniniai variantai“ (LKIS, 314, 434). Sprendžiant iš senosios indų kalbos, atematinėje fleksijoje *-i yra lokatyvo, *-ei – datyvo galūnė. Ar abi galūnės žiloje senovėje laikytinos variantais, nėra aišku. Baltų kalbose atsiradęs datyvo ir lokatyvo sinkretizmas turbūt kilo iš *ā kamieno žodžių, kurių abi formos buvo identiškios (dat. *-eh₂-eī > *-āī, lok. *-eh₂-i > *-āī).

(ir slavų) kalbų bendratis su priesaga *-ti- iš pradžių buvo veiksmo pavadinimo (abstrakto) datyvo-lokatyvo forma⁸. Senoji funkcija dar išryškėja konstrukcijose, kuriose bendratis žymi veiksmo tikslą (pvz., lie. *atnešė bulvių valgyti = valgymui*, žr. LKIS 316). Iš šios pirminės funkcijos išriedėjo lietuvių kalbai būdinga DcI (*Dativus cum infinitivo*) konstrukcija, pvz., *pirkau arklių laukams arti* (LKIS 317–326). Pasak autoriaus (319), šios konstrukcijos pradžia buvo dvejetainis datyvas (1 *pirkau arklių laukams*, 2 *pirkau arklių arti = arimui*). Tvirta žodžių tvarka (Dat. + Inf., niekada *Inf. + Dat.) rodo, kad čia bendratis eina antriniu papildiniu (cf. Fraenkel: „epexetischer Zusatz“). Reikia pabrėžti, kad šioje konstrukcijoje datyvas nėra vien objekto galininko substitutas (manant, pvz., kad lie. *pirkau arklių laukams arti = *kad arčiau laukus*): jis gali kartais atlikti net ir subjekto vardininko funkciją (pvz., lie. *įpyliau pieno kačiukams užlakti = kad kačiukai užlaktų*). Naudininkas su bendratimi (DcI) yra senas reiškinys. Su juo galima lyginti (žr. LKIS 325) s. indų kalbos konstrukciją *indrāya pātave* „Indrai gėrimui (gerti)“ (= *kad Indra gertų*, vardininko funkcija) arba *vṛtrāya hāntave* „Vṛtrai nužudymui (nužudyti)“ (= *kad nužudytų Vṛtrą*, galininko funkcija), dar plg. gr. πολλοί... ἐμοὶ Τρωῶες... κτείνειν „daug Trojėnų turiu nužudyti (yra man nužudymui)“ (Z 227). Toliau (LKIS 321) autorius aptaria judėjimą žyminčių veiksmažodžių atvejį. Su bendratimi eina ne naudininkas, o kilmininkas (pvz., lie. *aš eisiu į kalnelį gelsvų kviečių kirsti*). Ši vartosena,

matyt, aiškintina tuo, kad ten anksčiau buvo vartojamas siekinys (*kviečių kirstų*), kuris, kaip vardažodinė forma (-tų < *tu- abstrakto galininkas), buvo vartojamas su adnominaliniu kilmininku (*kviečių kirstų = *į kviečių kirtimą*).

Kita lietuvių kalbai būdinga sintaksinė struktūra yra NcI (*Nominativus cum Infinitivo*), žr. LKIS 327–344, pvz., *rūpėjo tas šienas daužyt*. Autorius parodo, kad čia vardininkas iš pradžių buvo sakinio subjektas (pvz., *man svarbu arkliai gauti = *arkliai yra man svarbu + bendratis gauti*), o dėl sintaksinės reanalizės buvo interpretuotas kaip objektas (pvz., [*man svarbu*] [*arkliai gauti*] = *arklius gauti). Abejotina, ar ši reanalizė buvo skatinama finų kalbų modelio (žr. LKIS 341). Gal reikėtų taip pat prisiminti, kad šiai reanalizei padėjo pirminė diatezės skirtumų neutralizacija bendratyse kaip vardažodinės kilmės formose. Šiuo atžvilgiu svarbu pažymėti, kad graikų kalbos bendratys yra skiriamos pagal diatezę (pvz., aktyvas -ειν vs. mediopasyvas -εσθαι), o lietuvių kalbos bendratis (su vardažodine priesaga -ti) diatezės neišreiškia; plg. lie. *Jau bokštas matyti* (= pasyvas **bokštas yra matomas*) ir gr. θαῦμα ἰδεῖν „stebuklas matyti“ (Pseudo-Hesiod. *Scutum* 318, aktyvas ἰδεῖν) arba θαῦμα ἰδέσθαι (Σ 83, mediopasyvas ἰδέσθαι); žr. Vanseverēn (2000).

Dešimtajame skyriuje (*Dalyvių konstrukcijos*, 351–446) aptariama dalyvių sintaksė. Šiuo klausimu autorius jau yra paskelbęs daug darbų, ypač dvi labai svarbias monografijas (Ambrazas 1979; 1990). Jis, pirma, primena gerai žinomą

faktą, kad senųjų veiksmažodinių būdvardžių (*-nt-, *-to-, *-mo- ir kt.) gramatikalizacija yra vėlyvas reiškinys, nepriklausomai atsiradęs kiekviename ide. kalbų pogrupyje. Būdvardinę dalyvių kilmę dar rodo jų apozicinė vartoseną (LKIS 358–373, pvz., lie. *tėvas grįžęs namo atsigulė* šalia *tėvas linksmas atsigulė*). Lietuvių kalbai būdingas pusdalyvis su priesaga *-damas*, kurio kilmė, tiesa sakant, dar nėra iki galo išaiškinta (žr. LKIS 361). Įdomus lietuvių kalbos bruožas yra jungtuko ir įterpimas tarp dalyvio ir pagrindinio veiksmažodžio, pvz., *muzikantas atsėdęs ir čyruoja* (LKIS 369–373). Ši konstrukcija, turinti atitikmenų slavų (iš dalies ir germanų) kalbose, yra, be abejo, senoviška. Ji rodo pirminį apozicinio dalyvio ar pusdalyvio nepriklausomumą. Tai taip pat liudija lietuvių kalboje retai pastebimas subjekto kartojimas įvardžiu, pvz., *tas ponas luktelėjęs eis jisai pažiūrėt* (LKIS 369).

Iš dalyvių apozicinės vartosenos kyla įvairios jų konstrukcijos su jutimo, patyrimo ir sakymo veiksmažodžiais (*Nominativus cum participio*, NcP), žr. LKIS 373–391. Autorius skiria (1) emocinę ir apsimestinę būseną (pvz., *džiaugtis, bijoti, apsimesti*), (2) jutimą ar fizinę percepciją (pvz., *matyti(s), jausti(s)*), (3) suvokimą, mąstymą (pvz., *suprasti*) ir pagaliau (4) sakymą (pvz., *sakytis, skųstis*) žyminčius veiksmažodžius. Lietuvių kalboje tokios konstrukcijos yra dažnos, jose dalyvis tik retai konkuruoja su bendratimi. Yra žinoma, kad tokios pačios konstrukcijos būdingos ir graikų kalbai, – kartais su panašios semantikos

veiksmažodžiais (pvz., gr. ἦδεται λέγων „džiaugiasi kalbąs“, Sofokl. *Frg.* 99), kartais – su kitokiais, pvz., ἄρχομαι... λέγων „pradėsiu kalbėti“ (Plat. *Soph.* 186b); būtų naudingas sisteminis lyginimas⁹.

Netiesioginė nuosaka (*Modus relativus*) yra vienas iš įdomiausių lietuvių kalbos sintaksės bruožų (LKIS 391–395). Anot autoriaus definicijos, tai „dalyvių vardininko arba bevardės giminės formos, einančios tariniu be pagalbinio veiksmažodžio ir turinčios modalinę netiesiogiai patirto veiksmo reikšmę“ (391), pvz., *čia, sako, miškai buvę*. Šią konstrukciją galima aiškinti trejopai: (1) kaip savarankiškai atsiradusių lietuvių (ir latvių) kalboje pagal apozicinio dalyvio modelį (pvz., *Jis sakosi grįžęs* → *Jis sako, tėvas grįžęs*); (2) kaip arealinio pobūdžio reiškinį (palyginti, pvz., su estų kalbos *modus obliquus*: est. *meie tōōtavat halvasti* = lie. *mes dirbą blogai*); (3) kaip tipologiniu požiūriu labai paplitusios evidencialumo kategorijos raišką (plg. albanų kalbos „admiratyvą“, bulgarų ir makedonų kalbų atpasakojamąsias for-

⁹ Nemanyčiau, kad sakiny *gaudent perfusi sanguine fratrum* „džiaugiasi apsipylę brolių krauju“ (Verg.) rodo šią konstrukciją buvus ir lotynų kalboje (žr. LKIS 386), – tai greičiausiai graikų vartosenos imitacija lotynų poetų kalboje. Be to, visai galimas daiktas, kad *sanguine fratrum* „brolių krauju“ tiesiog priklauso veiksmažodžiui *gaudent* „jie džiaugiasi“ (+ abl.), o dalyvis *perfusi* turi tik apozicinę funkciją.

¹⁰ Plg. Guentchéva 1996; Aikhenvald, Dixon 2003; Johanson, Utas 2000; Chafe, Nichols 1986.

mas ir t.t.). Visi šie aiškinimai yra gerai pagrįsti ir neprieštarauja vieni kitiems. Pastaruoju metu tipologinių studijų apie evidencialumo kategoriją daugėja¹⁰. Šiuo klausimu lietuvių kalbos duomenys jau yra gerai patyrinėti (plg. Litvinow 1989; Roszko 1993; Wälchli 2000; Wiemer 2006), tačiau dar mažai panaudoti tipologiniuose veikaluose. Be to, klausimas, ar ide. prokalbėje egzistavo evidencialumo kategorijos raiškos strategijos, lieka visai atviras mokslo objektas (bet plg. Ramat 1996; Gren-Eklund 2000; Joseph 2003).

Toliau (LKIS 395–421) aptariama galininko su dalyviu (*Accusativus cum participio*, AcP) vartoseną. Iš pradžių dalyvis čia turėjo apozicinę funkciją: pvz., lie. sakinį *žinau jį sergantį* galima kildinti iš sakinio *žinau jį / sergantį*, reanalizuoto kaip *žinau / jį sergantį* (dar plg. lie. *matau tave grįžusį* ir *matau tave linksmą* tipo sakinius). Dar reikėtų pabrėžti, kad kitose ide. kalbose šalutiniai dalyviai taip pat panašiai išsirutuliojo į priklausomų sakinių konstitutus. Antai senojoje graikų kalboje buvo gyvai vartojamos AcP konstrukcijos (vadinamieji *dalyviniai sakiniai*) (plg. jau Homero kalbos εἰ κεῖνόν γε ἴδοιμι κατελθόντ' Ἄιδος εἴσω „jei matyčiau jį nusileidžiantį į Hado dugną“; Z 284) šalia (retesnių) NcP konstrukcijų, pvz., ὁρῶ ἐξαμαρτάνων „matau, kad apsirinku [*matau apsirinkęs]“ (Eur. *Medea* 350). Abiejų konstrukcijų panašumas yra akivaizdus. Jos skiriamos pagal koreferencijos kriterijų: koreferencijos atveju turima NcP, nekoreferencijos atveju – AcP. Lietuvių kalboje yra pana-

šus kontrastas, pvz., tarp *Sako jis dabar negerias* ir *Sako jį dabar negeriantį* (žr. LKIS 392). Tačiau NcP ir AcP raida kartais eina skirtingais keliais. Antai lotynų kalbai NcP tipo sakiniai yra visai svetimi, o plačiai paliudytos yra AcP konstrukcijos, pvz., lo. *uidet oscitantem iudicem* „jis mato teisėją žiovaujantį“ (Cic. *De Bruto* 54,200: dalyvis *oscitantem*); bendratis čia išreikštų netiesioginę percepciją, pvz., lo. *uideo... te iam iocari per litteras* „matau, kad jau juokauji savo laiškuose“ (Cic. *Fam.* 7,11,2: bendratis *iocari*). Lietuvių kalboje panašų skirtumą, matyt, išreiškia dalyvio ir padalyvio kontrastas: plg. lo. *eum audiui canentem* [dalyvis] / *eum audiui canere* [bendratis] ir lie. *girdėjau jį dainuojantį* [dalyvis] / *girdėjau jį dainuojant* [padalyvis], žr. LKIS 418.

Absoliutinės konstrukcijos (LKIS 421–446) rodo labai įdomią dalyvių vartoseną. Kaip gerai žinoma, jų (greičiausiai atsiradusių savarankiškai) randama įvairiose ide. kalbose su įvairiais linksniais: lotynų kalboje – su abliatyvu, graikų – su kilmininku¹¹, sanskrite – su lokatyvu, o lietuvių kalboje – su naudininku, pvz., lie. *saulei nusileidus nereikia laukuose skalbti* (žr. LKIS 426). Dabartinėje lietuvių kalboje vyrauja padalyvis (*-ant, -us*),

¹¹ Tik teiginys, kad graikų kalboje absoliutinę konstrukciją „sudaro genityvas (vėliau ir akuzatyvas)“ (LKIS 426), yra nepagrįstas: absoliutinis akuzatyvas graikų kalboje yra labai ribota konstrukcija (praktiškai tik su kai kuriais beasmeniais veiksmažodžiais, pvz., δέος „kai / nors reikia“), be to, ji paliudyta tais pačiais kalbos raidos laikotarpiais, kaip ir vyraujantis absoliutinis kilmininkas.

bet XVI amžiuje dalyvio naudininkas, nors retai, dar buvo vartojamas. Autorius absoliutinį naudininką, paliudytą gotų ir s. slavų kalbose (LKIS 437tt.), pagrįstai aiškina sintaksinės reanalizės hipoteze. Pvz., lie. sakinį *juokiasi broliui sergančiam / sergant* iš pradžių sudarė du dėmenys [*juokiasi broliui*] ir apozicija [*sergančiam*], paskui sintaksinė riba buvo reanalizuojama kaip [*juokiasi*] ir [*broliui sergančiam / sergant*], kur antrasis dėmuo imtas vartoti atskiros šalutinės konstrukcijos funkcija (= *kai brolis serga*). Įdomu pažymėti, kad šios absoliutinės konstrukcijos senojoje lietuvių kalboje galėjo būti vartojamos laisviau, pvz., su jungiamuoju žodžiu *iki* (žr. LKIS 430t.), plg. *ikki numirusiam Wiriausiu Plebonu* (BrB IV Moz 35,25 = vok. *bis an den tod des Hohen priesters*). Tai gražiai atitinka lo. *ab urbe condita* tipo konstrukcijas, kurių vartoseną buvo dar laisvesnė¹².

Vienuoliktajame skyriuje (*Prijungiamųjų sakinių pradmenys*, 447–484) aptariama sakinių prijungimo sintaksė. Lietuvių kalbos raidoje pastebimas polinkis pakeisti senąsias dalyvines konstrukcijas hipotaktinėmis struktūromis. Šis polinkis išsiplėtojo laipsniškai: jungtukus ir dalyvius kombinuojančios struktūros

¹² Dar plg. lo. *audita mors Vitelli* „sužinota Vitelio mirtis [tai, kad Vitelio mirtis buvo sužinota]“ (Tac. *Hist.* 4,54,1), *ante exactam hiemem* „prieš pasibaigus žiemai“ (Caes. *De Bello Gallico* 6,1,4), *fama classis amissae* „prarasto laivyno gandai [gandai, kad laivynas buvo prarastas]“ (Tac. *Ann.* 2,25,1) ir t. t.

yra paliudytos, nors retai, senojoje lietuvių kalboje (pvz., *pats nežinojo ką darąs*), kartais su pusdalyviu (pvz., *nežinai ką galvodamas*), žr. LKIS 448–462. Šios vartosenos kilmė yra neaiški. Galima būtų teigti (žr. LKIS 462), kad iš pradžių dalyvis turėjo apozicinę funkciją, panašiai kaip graikų kalboje su *καίπερ* „nors“, *ἄτε* „kadangi“ (+ dalyvis), pvz.: *καίπερ νεώτερος ὢν* „nors esu jaunesnis [*nors esąs jaunesnis]“ (Ksen. *Cyr.* 4,5,32), *ἄτε παῖς ὢν* „kadangi jis buvo vaikas [*kadangi esąs vaikas]“ (Ksen. *Cyr.* 1,3,3). Reikia pabrėžti, kad pateikiamos paralelės tik iš dalies yra tinkamos: gr. *καίπερ* (ir modalinė dalelytė *ἄν*) yrarieveiksminės kilmės, o įvardis *ką* lietuvių kalbos *pats nežinojo ką darąs* tipo konstrukcijoje kildintinas iš reliatyvinio įvardžio kamieno **k^ho-*, taigi iš hipotaktinio jungtuko. Vadinasi, gera paralelė yra tik gr. *ἄτε* „kadangi“, reliatyvinio įvardžio *ὅσπερ* „kuris“ (< **ios* + dalelytė **k^he*) pirmkšmė daugiskaitos bevardės giminės forma.

Kaip matyti, vienas iš pagrindinių klausimų svarstant lietuvių kalbos prijungiamųjų sakinių kilmę yra ryšys tarp ide. kamienų **io-* ir **k^ho-* (LKIS 462–484). Autorius parodo, kad baltų kalbose kadaise vyravusį kamieną **io-* reliatyvinio įvardžio funkcijai reikšti (dar plg. sl. *iže* „kuris“ < **ios-ĝe*) pakeitė iš pradžių klausiamojo įvardžio kamienas **k^ho-* (> lie. *kas*, *kuris*, taip pat jungtukų funkcijoms reikšti *kad*, *kada*, *kadangi* ir t. t.), išskyrus kai kuriuos jungtukus (lie. *jei*, *jeigu*, *jog*, *idant*) ir sustabarėjusias konstrukcijas (plg. latvių kalbos debityvą). Dar reikėtų atkreipti dėmesį į lietuvių kalbos įvar-

džiuotinius būdvardžius (*gerasis* tipo), kuriuose slypi, matyt, senasis reliatyvinio įvardžio kamienas **io-* (*gerasis* = *geras-kuris). Manychiau, kad įvardžiuotinių būdvardžių daryba liudija labai senovišką reliatyvinio įvardžio sintaksę, kurios tik pavienių pėdsakų išliko kitose indoeuropiečių kalbose.

Po bendrųjų išvadų (LKIS 485–504) ir vokiškos santraukos (505–534) pateikiama plati bibliografija ir naudinga dalykinė rodyklė.

Baigiant šią recenziją norėtuši dar pabrėžtinai pasakyti, kad šios monografijos pasirodymą esu linkęs laikyti dideliu įvykiu lietuvių kalbotyroje. Mano skaitymo pastabos, tikiuosi, parodo, kad kiekvienas jos puslapis atveria perspektyvius būsimų tyrimų kelius. Užvertus knygą norisi palinkėti autoriui tolesnės sėkmės istorinės sintaksės baruose.

SUTRUMPINIMAI

- BrB – Jonas Bretkūnas 1579–1590.
 BrP – Jonas Bretkūnas 1591.
 BW – Krišjanis Barons, Henri Wissendorffs 1894–1915.
 DK – Mikalojus Daukša 1595.
 DP – Mikalojus Daukša 1599.
 KN – *Kniga Nobaznistes Kriksčioniszkos*, 1653.
 ME – K. Mühlenbach, J. Endzelin 1923–1932.
 Mž – Martynas Mažvydas 1547.
 RV – *Rigveda*.
 Sch – August Schleicher 1857.
 Vaižg. – Vaižgantas.

LITERATŪRA

Aikhenvald Alexandra, Robert M. W. Dixon (eds.) 2003, *Studies in evidentiality*, Amsterdam: John Benjamins.

Ambrazas Vytautas 1979, *Lietuvių kalbos dalyvių istorinė sintaksė*, Vilnius: Mokslas.

Ambrazas Vytautas 1990, Сравнительный синтаксис причастий балтийских языков, Vilnius: Mokslas.

Barons Krišjanis, Henri Wissendorffs 1894–1915, Latwju dainas 1–6, Jelgava, Petrograd.

Bretkūnas Jonas 1579–1590, *Biblia tatai esti wissas Schwentas Raschtas Lietuwischkai pergulditas per Jana Bretkuna (BrB)*, Königsberg.

Bretkūnas Jonas 1591, *Postilla tatai esti Trumpas ir Prastas Ischguldimas Euangeliu... Per Jana Bretkūna (BP)*, Königsberg; red. Ona Aleknavičienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005.

Chafe Wallace, Johanna Nichols (eds.) 1986, *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology*, In: *Advances in discourse processes* 20, Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.

Daukša Mikalojus 1595, *Katechismas arba Mokslas kiekvienam krikščionii priwalus (DK)*; red. Vida Jakštienė, Jonas Palionis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų l-kla, 1995.

Daukša Mikalojus 1599, *Postilla Catholica (DP)*; red. Mykolas Biržiška, Kaunas: Lietuvos universitetas, 1926; red. Jonas Palionis, Vilnius: Baltos lankos, 2000.

Dressler Wolfgang 1971, Über die Rekonstruktion der indogermanischen Syntax, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 85 (1), 5–22.

Fraenkel Ernst 1928, *Syntax der litauischen Kasus*, Kaunas: Valstybės spaustuvė.

- Gaivenis Kazimieras, Stasys Keinys 1990, *Kalbotyros terminų žodynas*, Kaunas: Šviesa.
- Givón Talmy 1971, Historical syntax and synchronic morphology: An archeologist's fieldtrip, *Papers from the regional meeting of the Chicago Linguistic Society* 7, 394–415.
- Greenberg Joseph 1966, Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements, In: Idem (ed.), *Universals of Language*, Cambridge: MIT Press, 73–113.
- Gren-Eklund Gunilla 2000, Evidentiality and typology: Grammatical functions of particles in Burmese and the early stages of Indo-European languages, In: Lars Johanson, Bo Utas (eds.), 367–381.
- Guentcheva Zlatka (ed.), 1996, *L'énonciation médiatisée*, Louvain, Paris: Peeters (Bibliothèque de l'Information Grammaticale 35).
- Hettrich Heinrich, Jeong-Soo Kim 2002, *Indogermanische Syntax – Fragen und Perspektiven*, Wiesbaden: Reichert.
- Holvoet Axel, Artūras Judžentis (red.) 2003, *Sintaksinių ryšių tyrimai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Jamison Stephanie 1979, Remarks on the expression of agency with the passive in Vedic and Indo-European, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 93, 196–219.
- Johanson Lars, Bo Utas (eds.) 2000, *Evidentials. Turkic, Iranian and neighboring languages*, Berlin: de Gruyter.
- Joseph Brian D. 2003, Evidentiality in Proto-Indo-European? Building a Case, In: K. Jones-Bley, M. E. Huld, A. Della Volpe, M. Robbins Dexter (eds.), *Proceedings of the Fourteenth Annual UCLA Indo-European Conference, Los Angeles, November 8–9, 2002*, Washington DC: Institute for the Study of Man (Journal of Indo-European Studies Monograph Series N 47), 96–111.
- Kniga Nobaznistes Krikščionizskos*, Kėdainiai, 1653; red. Dainora Pociūtė, Vilnius: LLTI, 2005.
- Litvinow W. P. 1989, Der Modus relativus baltischer Sprachen aus typologischer Sicht, *Baltistica* 25 (2), 146–155.
- Mažvydas Martynas 1547, *Martyno Mažvydo raštai (Mž)*, Königsberg; *Katekizmas ir kiti raštai*, red. Giedrius Subačius, Vilnius: Baltos lankos, 1995; *Martyno Mažvydo raštai ir jų šaltiniai*, red. Guido Michellini, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
- Meillet Antoine ⁷1934, *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, Paris: Hachette.
- Petit Daniel 2001, À propos des 'adjectifs neutres' du lituanien: statut grammatical et fonctions syntaxiques, *BSL* 96 (1), 285–310.
- Petit Daniel 2005, Le verbe 'être' et sa négation dans les langues baltiques, *Lalies* 25, 195–216.
- Petit Daniel 2007a, Syncrétisme, sous-spécification et création casuelle dans les langues baltiques, *BSL* 102 (1), 325–366.
- Petit Daniel 2007b, L'anastrophe verbale en grec homérique: entre syntaxe et poétique, In: A. Blanc, E. Dupraz (red.), *Procédés synchroniques de la langue poétique en grec et en latin, colloque du Groupe de Recherches ERAC (Rouenlac), Colloque international, 13–14 octobre 2005, Université de Rouen*, Bruxelles: Safran, 191–214.
- Rigveda (RV)*, T. Aufrecht (ed.), Bern, 1877.
- Ramat Paolo 1996, 'Allegedly John is ill again': stratégies pour le médiatif, In: Z. Guentcheva (ed.), 287–298.

Roduner Markus 2005, Der Nominativ in Zeitadverbialen im Litauischen, *ALL* 52, 41–58.

Rosinas Albertas 1999, Inesyvo ir ade-syvo formų kilmės ir raidos klausimu, *Baltistica* 34 (2), 173–183.

Rosinas Albertas 2005, Dar dėl ade-syvo kilmės aiškinimo, *Baltistica* 40 (2), 177–181.

Roszko Roman 1993, *Wykładowi modalności imperceptywnej w języku polskim i litewskim*, Warszawa: Polska Akademia Nauk, Instytut Slawistyki.

Schleicher August 1857, *Litauisches Lesebuch und Glossar*, Prag: Calve.

Seržants Ilja 2004a, К вопросу об образовании адессива, *ALL* 51, 49–57.

Seržants Ilja 2004b, Zur Vorgeschichte des Inessivs im Urostbaltischen, *ALL* 51, 59–67.

Seržants Ilja 2005, Возражения к статье Росинаса 'Dar dėl adesyvo kilmės aiškinimo', *ALL* 53, 101–106.

Uhlenbeck C. 1901, Agens und Patiens im Kasussystem der indogermanischen Sprachen, *IF* 12, 170–171.

Vanseveren Sylvie 2000, 'Prodige à voir': *Recherches comparatives sur l'origine casuelle de l'infinif en grec ancien*, Louvain: Peeters.

Wälchli Bernhard 2000, Infinite predication as a marker of evidentiality and modality in the languages of the Baltic region, *Sprachtypologie und Universalienforschung* 53 (2), 186–210.

Watkins Calvert 1965, Lat. *nox* 'by night', In: *Symbolae Linguisticae in honorem Georgii Kuryłowicz*, Wrocław, Warszawa, Kraków, 351–358.

Watkins Calvert 1995, *How to kill a Dragon, Aspect of Indo-European Poetics*, New York: Oxford University Press.

Wiemer Björn 2006, Lietuvių kalbos evidencialumo gramatinė raiška (tipologinis požiūris), *Baltistica* 41 (1), 33–49.

Daniel PETIT

École Normale Supérieure
45, rue d'Ulm
F-75005 Paris
[daniel.petit@ens.fr]

Wojciech Smoczyński, **Słownik etymologiczny języka litewskiego. Indeks wyrazów litewskich**, Wiłno: Uniwersytet Wileński, Wydział filologiczny, 2007, xxvii + 797 + 308 pp.

Smoczyński writes in the introduction (p. vii) that this dictionary was prepared at first for University of Warsaw students to be used in exercises on Lithuanian historical linguistics and for the reading of Old Lithuanian texts. The didactic purpose of the dictionary has incurred certain defects, viz. the limitation to a single volume and the lack of references to the works of certain etymologists. Therefore the current dictionary cannot aim to be equal to the *Litauisches etymologisches Wörterbuch* (1955–1965) by Ernst Fraenkel.

This seems almost to invite a comparison with Fraenkel's work. One notes, for example, that the first four entries in Fraenkel's dictionary are (1) *abà* 'or' from Pol. or Byelorussian *abo*, (2) *abarà* 'cow shed' from Pol. *obora*, (3) *ābaras* 'a net woven of thin threads usually to catch small fish' from Byelorussian